

Balanç i conclusions de la XIII Jornada

LLUÍS CIFUENTES
Universitat de Barcelona

El propassat 30 de novembre de 2016 es va celebrar, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), la XIII Jornada de la SCATERM, que duia per títol «La terminologia abans de la Terminologia: del segle XIII al XVII». La Jornada va ser coorganitzada amb la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, filial de l'IEC, i amb l'equip de recerca *Sciència.cat* (www.sciencia.cat) de la Universitat de Barcelona, dedicat a l'estudi de les obres de medicina, ciència i tècnica en català de la baixa edat mitjana i del primer Renaixement. Així mateix, la Jornada es va inscriure en els actes commemoratius de l'Any Lluï i va tenir el suport de l'IEC.

M. Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica de l'IEC, va fer el parlament inaugural de la Jornada, que va ser conduïda i clausurada per qui signa aquestes línies. L'acte acadèmic va consistir en una conferència inaugural, dictada per Lola Badia (Universitat de Barcelona), i seguida de quatre ponències, a càrrec d'Antònia Carré (Universitat Oberta de Catalunya), Raimon Sebastian (Universitat de Barcelona), Lluís Gimeno (Universitat Jaume I) i Pere Montalat (Oficines Lexicogràfiques de l'IEC).

La Jornada es va acollir a la commemoració lul·liana, que va prendre com a punt de partida, però amb la vocació de transcendir-la i estudiar la creació de terminologia catalana especialitzada no tan sols en Lluï sinó també, en particular, en l'àmbit de les ciències a les èpoques medieval i moderna. Així, des de l'exemple de Ramon Lluï, les cinc intervencions van exposar —a partir de recerques en curs— diversos aspectes de la creació de la terminologia científica catalana i del seu estudi.

Les intervencions van posar el focus en dos processos cabdals de la història cultural de l'Occident europeu, els quals van tenir la seva manifestació als Països Catalans i una forta incidència en la gènesi i en l'expansió de la terminologia catalana especialitzada. D'una banda, l'ús innovador de les llengües parlades per a la plasmació escrita dels actes quotidians, l'entreteniment, la creació literària i l'ac-

cés al saber, conseqüència de l'eclosió, a partir del segle XIII, d'una societat urbana, desapareguda des del final de l'Antiguitat, i del reconeixement del valor del saber i la cultura en la promoció de l'individu. De l'altra, l'impuls que es dona durant el Renaixement i, en particular arran de l'anomenada *revolució científica* del segle XVII, a la fixació i la difusió del lèxic especialitzat, amb l'elaboració de diccionaris que la impremta va propagar de manera abans impensable.

En el primer període, la comunitat catalana, dotada d'una cort que empra la llengua parlada i amb ella difon models de comportament, s'incorpora ben d'hora al moviment cultural conegut com a *vernacularització del saber* i impulsa la traducció i la redacció d'obres de medicina, ciència i tècnica en aquesta llengua (Antònia Carré, Lluís Gimeno, Raimon Sebastian). L'esforç terminològic és bàsic, perquè en aquests àmbits extrauniversitaris tot està per fer. La creació de terminologia especialitzada es fa sobretot pel canal de les traduccions, que traslladen al català el valorat saber universitari; un saber universitari que funciona en llatí i, per això, deixant de banda excepcions, és sobretot el llatí la font de la nova terminologia catalana. Paral·lelament, projectes com el de Lull proposen noves vies d'accés al saber per part dels extrauniversitaris i generen necessitats terminològiques pròpies (Lola Badia).

La universitat medieval fomenta la creació de recursos lexicogràfics, que els traductors catalans medievals van poder emprar (Raimon Sebastian), però va ser sobretot a partir de finals del segle XV i durant l'època moderna que, gràcies a la impremta, aquest tipus de recursos va tenir una difusió més gran. Podem citar, principalment, el *Vocabulari català-alemany* (1502), pensat per a la conversa entre mercaders, que es va traduir d'un original italià; el *Vocabularius*, d'Antonio de Nebrija, també traduït i ampliat (1507), o el *Gazophylacium catalano-latinum*, de Joan Lacavalleria, traduït del francès (1696); tots ells testimonis d'una època en la qual la fixació de la terminologia tècnica té, amb aquests recursos, unes possibilitats d'èxit més grans que abans (l'important *Lexicon medicum graeco-latinum*, de Bartolomeo Castelli, de 1607, una eina bàsica per a la recerca sobre obres de la medicina galènica, és un exemple destacat d'aquestes actituds modernes). Són unes iniciatives que manifesten una continuïtat, i no una ruptura, com la fàcil assumptió de la propaganda antimieval dels renaixentistes encara massa vegades fa pensar, i per això es va creure convenient allargar l'abast cronològic de la Jornada fins al segle XVII i, justament, l'obra de Lacavalleria (Pere Montalat).

Algunes intervencions de la Jornada demostren el valor de la terminologia per a la datació i la localització dels testimonis manuscrits antics (Lluís Gimeno), sovint anònims i gens fàcils d'estudiar i editar, i posen de manifest fins a quin punt els errors editorials —sovint fruit d'un coneixement incomplet de les disciplines científiques i del seu vocabulari— han esmunyit terminologia espúria en els diccionaris històrics (Antònia Carré). Aquestes i les altres intervencions mos-

tren, en darrera instància, que el vocabulari especialitzat no és un testimoni mut del passat, sinó que, ben al contrari, és un indicador de gran importància de l'interès per les diverses branques del saber i de la seva penetració social, que és, al capdavall, el que impulsa la creació terminològica. L'equip de recerca *Sciència.cat*, al qual pertanyen alguns dels ponents (Antònia Carré, Raimon Sebastian), assumeix aquests pressupòsits i, per això, té molt en compte el vocabulari tècnic en les edicions que publica i en la base de dades que manté a la Xarxa.

Els resums extensos de les cinc intervencions de la Jornada van originar sengles articles que es van publicar en un número monogràfic de la revista *Magnificat. Cultura i Literatura Medievals* (<https://ojs.uv.es/index.php/MCLM>), de la Universitat de València.